

სამართლის მეცნიერების უზოგადესი სისტემური ცნებების მიმოხილვა

ლექცია 1

თამარ ქურდაძე

tamar.kurdadze@btu.edu.ge

- ▶ სუბიექტი - ობიექტი;
- ▶ ადამიანის ძირითადი უფლებების არსი;
- ▶ სამართლის მეცნიერების კვლევის საგანი და მისი მნიშვნელობა;
- ▶ კურსის მიმოხილვა და კურსის მიზნების, ამოცანებისა და დისციპლინის კონტექსტის მიმოხილვა;
- ▶ პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სამართლის ისტორია.

ადამიანის უფლებათა სუბიექტი:

- ▶ ადამიანის უფლებების სუბიექტი არის ინდივიდი ან ჯგუფი, რომელსაც ეკუთვნის ეს უფლებები. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სუბიექტი არის სუბიექტი ან პირი, რომელიც ფლობს და შეუძლია განახორციელოს ადამიანის უფლებები. ადამიანის უფლებები არის თანდაყოლილი და განუყოფელი, რაც იმას ნიშნავს, რომ მათ ფლობს ყველა ადამიანი უბრალოდ ადამიანობის ძალით. ამრიგად, თითოეული ინდივიდი ადამიანის უფლებების სუბიექტია. ეს უფლებები ხშირად იყოფა სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებებად (მაგ., სიტყვის თავისუფლების უფლება) და ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებებად (მაგ. განათლების უფლება). ფიზიკური პირები ორივე ტიპის უფლებების სუბიექტები არიან.

ადამიანის უფლებათა ობიექტი:

- ▶ ადამიანის უფლებათა ობიექტი პირი ან ვალდებულება, რომელსაც ენიჭება ადამიანის უფლებები ან ამ უფლებებით გათვალისწინებული დაცვის მიზანი. ადამიანის უფლებების კონტექსტში, ობიექტები შეიძლება მოიცავდეს ინდივიდებს, ჯგუფებს ან ერთეულებს (როგორცაა მთავრობები ან ინსტიტუტები). ადამიანის უფლებათა კანონები და კონვენციები აწესებენ ვალდებულებებს მთავრობებზე და სხვა უწყებებზე, პატივი სცენ, დაიცვან და შეასრულონ ადამიანის უფლებები. ეს ვალდებულებები მთავრობებსა და ინსტიტუტებს ადამიანის უფლებათა ობიექტებად აქცევს. მაგალითად, თუ ადამიანის სიტყვის თავისუფლების უფლება ირღვევა, მთავრობა ან შესაბამისი ორგანო ხდება კრიტიკის ან სამართლებრივი ქმედების ობიექტი ამ პიროვნების უფლების შეუსრულებლობის გამო.

უფლებათა ბილი:

უფლებების ბილი ეხება შეერთებული შტატების კონსტიტუციის პირველ ათ ცვლილებას. ის შემოგვთავაზა ჯეიმს მედისონმა და მიიღო კონგრესის მიერ 1789 წლის 25 სექტემბერს და რატიფიცირებული იქნა შტატების მიერ 1791 წლის 15 დეკემბერს.

ფონი: შეერთებულმა შტატებმა ახლახან მოიპოვა დამოუკიდებლობა ბრიტანეთისგან და არსებობდა სურვილი დაეცვა ინდივიდუალური თავისუფლებები და შეეზღუდა ფედერალური მთავრობის ძალაუფლება. ამ პრობლემების გადასაჭრელად დაემატა უფლებათა ბილი.

შინაარსი: უფლებათა ბილი შეიცავს ძირითად დებულებებს, როგორიცაა პირველი შესწორება, რომელიც უზრუნველყოფს სიტყვის, რელიგიისა და პრესის თავისუფლებას, ასევე მეორე შესწორებას, რომელიც იცავს იარაღის ტარების უფლებას. ის ასევე ეხება ისეთ საკითხებს, როგორიცაა სათანადო პროცესი, დაცვა სასტიკი სასჯელისგან და სხვა.

რატიფიკაცია: უფლებათა კანონპროექტის რატიფიცირება სჭირდებოდა ცამეტი შტატიდან სულ მცირე ცხრა შტატის ხმა, რათა კონსტიტუციის ნაწილი გამხდარიყო. მან მიაღწია ამ მოთხოვნას და დაემატა კონსტიტუციას.

გავლენა: უფლებათა კანონპროექტმა ღრმა გავლენა იქონია ამერიკულ საზოგადოებაზე და იყო მაგალითი მრავალი სხვა ქვეყნისთვის საკუთარი კონსტიტუციების ან უფლებების კანონპროექტების შემუშავებისას. ის რჩება ამერიკული სამოქალაქო თავისუფლებების ქვაკუთხედად.

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია (ECHR):

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია არის საერთაშორისო ხელშეკრულება, რომელიც ხელმოწერილია 1950 წლის 4 ნოემბერს და ძალაში შევიდა 1953 წლის 3 სექტემბერს. ეს არის ევროპაში ადამიანის უფლებების დაცვის ფუნდამენტური დოკუმენტი.

მეორე მსოფლიო ომის შემდგომი კონტექსტი: კონვენცია შემუშავდა მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ პერიოდში, რომლის მიზანი იყო ომის დროს დაფიქსირებული ადამიანის უფლებების ფართოდ გავრცელებული დარღვევების განმეორების თავიდან აცილება.

შინაარსი: ECHR შეიცავს ადამიანის ფუნდამენტური უფლებებისა და თავისუფლებების ჩამონათვალს, მათ შორის სიცოცხლის უფლებას, წამების აკრძალვას, სამართლიანი სასამართლოს უფლებას, აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლებას და სხვა.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს დაარსება: კონვენციით დაარსდა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო (ECHR), რომელიც საშუალებას აძლევს პირებს აღძრას საქმე წევრი ქვეყნების წინააღმდეგ მათი ადამიანის უფლებების სავარაუდო დარღვევის გამო.

ხელმოწერები და გაფართოება: თავდაპირველად ხელი მოაწერა ათმა ევროპულმა ქვეყანამ, კონვენცია მას შემდეგ რატიფიცირებულია ევროპის საბჭოს ყველა წევრი სახელმწიფოს მიერ. მან ასევე გავლენა იქონია ახდინა ადამიანის უფლებების დაცვის განვითარებაზე გლობალურად.

გავლენა: ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ გადამწყვეტი როლი ითამაშა ევროპაში ადამიანის უფლებების ხელშეწყობისა და დაცვის საქმეში. იგი გახდა ადამიანის უფლებათა ევროპული სამართლის ქვაკუთხედი და ემსახურება როგორც მოდელს ადამიანის უფლებათა დაცვის რეგიონული ხელშეკრულებებისთვის მსოფლიოს სხვა ნაწილებში.

როგორც შეერთებულ შტატებში, ასევე ადამიანის უფლებათა ევროპულმა კონვენციამ მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა ინდივიდუალური თავისუფლებების დაცვასა და მათ შესაბამის რეგიონებში ადამიანის უფლებების დარღვევის აღმოსაფხვრელად სამართლებრივი ბაზის ჩამოყალიბებაში.

1948 წელს, მეორე მსოფლიო ომის განადგურების შემდეგ, დიპლომატთა მრავალფეროვანი ჯგუფი შეიკრიბა პარიზში, რათა შეექმნათ ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია (UDHR). ამ ისტორიულმა დოკუმენტმა გამოაცხადა ყველა ადამიანის თანდაყოლილი უფლებები და თავისუფლებები, განურჩევლად ეროვნებისა და გახდა იმედისა და პროგრესის სიმბოლო. ის კვლავაც მთააგონებს ადამიანის უფლებათა დამცველებს მთელს მსოფლიოში და ემსახურება როგორც შეხსენებას, რომ თითოეული ინდივიდი იმსახურებს ღირსებას და პატივისცემას

- ▶ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპული კონვენცია - <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1208370?publication=0>
- ▶ ადამიანის უფლებათა ბილი - <https://www.archives.gov/founding-docs/bill-of-rights-transcript>
- ▶ ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია - <https://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/aqtebi3.pdf>
- ▶ საქართველოს კონსტიტუცია - <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36>

1890 - კონფიდენციალურობის უფლება - სამუელ დ. უორენმა და ლუი დ. ბრანდისმა გამოაქვეყნეს გავლენიანი სტატია "კონფიდენციალურობის უფლება" Harvard Law Review-ში. ამ სტატიამ საფუძველი ჩაუყარა კონფიდენციალურობის უფლების თანამედროვე კონცეფციას.

1960-იანი წლები - მონაცემთა დაცვის დაბადება: მონაცემთა დაცვის პირველი კანონები გაჩნდა ევროპაში, ძირითადად მთავრობებისა და ბიზნესების მიერ პერსონალური მონაცემების ავტომატური დამუშავების შესახებ შემოღობების საპასუხოდ.

1967 წელს შვედეთმა მიიღო პირველი ეროვნული კანონი მონაცემთა დაცვის შესახებ.

1970 წელს ევროპის საბჭომ მიიღო „კონვენცია პერსონალური მონაცემების ავტომატურ დამუშავებასთან დაკავშირებით პირთა დაცვის შესახებ“, ასევე ცნობილი როგორც 108 კონვენცია. ეს იყო პირველი საერთაშორისო ხელშეკრულება მონაცემთა დაცვის შესახებ.

1970-იანი წლები - სამართლიანი ინფორმაციის პრაქტიკა - შეერთებულ შტატებში სამართლიანი საინფორმაციო პრაქტიკის კონცეფციამ გავრცელება დაიწყო. სხვადასხვა მოხსენებები და სახელმძღვანელო მითითებები, როგორიცაა აშშ-ს ჯანმრთელობის, განათლებისა და კეთილდღეობის დეპარტამენტის 1973 წლის ანგარიში, ჩამოყალიბებულია პრინციპებით, როგორიცაა მონაცემთა სიზუსტე, მონაცემთა უსაფრთხოება და ინდივიდუალური წვდომა პერსონალურ მონაცემებზე.

1980 - OECD სახელმძღვანელო პრინციპები - ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციამ (OECD) გამოსცა თავისი „სახელმძღვანელო პერსონალური მონაცემების კონფიდენციალურობისა და ტრანსსასაზღვრო ნაკადების დაცვის შესახებ“. ეს გაიდლაინები უზრუნველყოფდა მონაცემთა დაცვის პრინციპების ჩარჩოს და იყო გავლენიანი მონაცემთა დაცვის გლობალური სტანდარტების ჩამოყალიბებაში.

1981 - გერმანიის ფედერალური მონაცემთა დაცვის აქტი:გერმანიამ მიიღო ერთ-ერთი პირველი ყოვლისმომცველი კანონი მონაცემთა დაცვის შესახებ, რაც მაგალითი მისცა ევროპის ქვეყნებს და გავლენა მოახდინა ევროკავშირის მონაცემთა დაცვის რეგულაციების შემუშავებაზე.

1995 - ევროკავშირის მონაცემთა დაცვის დირექტივა:ევროკავშირმა მიიღო მონაცემთა დაცვის დირექტივა, რომელიც ავალდებულებდა ევროკავშირის წევრ ქვეყნებს მიეღოთ მონაცემთა დაცვის კანონები, რომლებიც იცავდნენ საერთო პრინციპებს.

2000 - აშშ-ს უსაფრთხო ნავსადგურის ჩარჩო:აშშ-ს ვაჭრობის დეპარტამენტმა დაადგინა Safe Harbor Framework, რომელიც ამერიკულ კომპანიებს საშუალებას აძლევდა თვითდამოწმებულიყვნენ ევროკავშირის მონაცემთა დაცვის მოთხოვნებთან შესაბამისობაში.

2010 წელი - განახლებული ევროკავშირის ფოკუსი:ევროკომისიამ შესთავაზა ევროკავშირის მონაცემთა დაცვის კანონების ყოვლისმომცველი რეფორმა ტექნოლოგიური წინსვლისა და გლობალიზაციის გამოწვევების გადასაჭრელად.

2018 წელი - **GDPR** იმპლემენტაცია:მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაცია (**GDPR**) ძალაში შევიდა ევროკავშირში, რომელიც ადგენს მონაცემთა დაცვის მკაცრ წესებს და რეგულაციების, რომლებიც ვრცელდება იმ ორგანიზაციებზე, რომლებიც ამუშავებენ ევროკავშირის რეზიდენტების მონაცემებს, მიუხედავად იმისა, თუ სად მდებარეობს ეს ორგანიზაციები.

2020-იანი წლები - უწყვეტი გლობალური გავლენა:**GDPR**-ის გლობალურმა გავლენამ განაპირობა მონაცემთა დაცვის მსგავსი კანონებისა და რეგულაციების მიღება სხვა ქვეყნებსა და რეგიონებში, როგორიცაა კალიფორნიის მომხმარებელთა კონფიდენციალურობის კანონი (**CCPA**) შეერთებულ შტატებში და ბრაზილიის ზოგადი მონაცემთა დაცვის კანონი (**LGPD**).

ლიტერატურა:

- ▶ მონაცემთა დაცვის ევროპული სამართლის სახელმძღვანელო - გვერდი 20-25